Ivănescu 1964 = G. Ivănescu, *Gramatica şi logica* (II), în „Analele Universităţii din Timişoara", II, p. 193–219.
Ivănescu 1965 = G. Ivănescu, *Formarea cuvintelor în limba română*, în „Limba română", XIV, p. 31–38.
Ivănescu 2000 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea.
Ivănescu 2004 = G. Ivănescu, *Curs de sintaxa limbii române mod*erne, editat, adnotat şi prefaţat de Oana Popârda, Iaşi, Editura Junimea.
Puşcariu 1940 = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă.
Saussure 1998 = Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, traducere şi cuvânt-înainte de Irina Izverna Tarabac, Iaşi, Editura Polirom.
Tesnière 1959 = Lucien Tesnière, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris, Klincksieck.

G. IVĂNESCU'S SYNTAX: SUGGESTIONS FOR CREATIVE INTERPRETATION

ABSTRACT

The publication of the syntax course represents a necessary, yet tardy restitution of ideas and facts that intend to confirm the actuality and profoundness of G. Ivănescu's opinions. The creative method used by G. Ivănescu imposes a similar manner for comprehending suggestions and requires a non-rigid interpretation of advanced solutions. The article intends to present some valuable proposals of the course he tought between 1947 and 1949 and also from other Ivănescu's works.

Keywords: *syntax*, *sentence*, *utterance*, *complement*, *word order*.

DESPRE STIL ŞI STILISTICĂ LA G. IVĂNESCU ŞI DUMITRU IRIMIA

RUXANDRA NECHIFOR*

1. Stilistică şi stil

Ne propunem, în lucrarea de faţă, să evidenţiem principalele concepte privind stilul şi stilistica prezente în opera lui G. Ivănescu şi, respectiv, Dumitru Irimia.

Stilistica, „ştiinţa stilurilor limbii", este o ramură „înapoiată" a lingvisticii (Ivănescu 1956: 153), al cărei obiect de studiu variază în timp: de la limba operelor literare în Antichitate, la expresiile afective ale limbajului obişnuit, la Bally, la concepţia limbii ca artă, după Vossler şi Spitzer. Bun cunoscător al istoriei stilisticii, Ivănescu pare să dea dreptate lingviştilor sovietici de după 1950, potrivit cărora stilistica „nu poate neglija studiul limbii operelor literare, şi anume studiul utilizării artistice a limbii" (*ibidem*). Îndepărtarea stilisticii lingvistice promovate de Bally (cu interes pentru „expresiile afective ale limbajului obişnuit") de stilistica estetică, literară, din Antichitate (preocupată de stil şi de „ceea ce este artă în limbă") este considerată anormală, căci premisa de la care pornea era „împotriva realităţilor": „limbajul obişnuit se supunea regulilor artei". Or, regulilor artei li se supune explicit limbajul din operele literare. Prin urmare, şi lingvistul, şi criticul literar vor avea în vedere studiul operelor literare. Este meritul lingvisticii sovietice de după 1950 de a reorienta interesul către limba literaturii artistice, ceea ce va duce, în timp, prin contribuţii din ce în ce mai însemnate din partea cercetătorilor, la emanciparea acestei discipline de sub tutela lingvisticii şi la conturarea ei ca disciplină autonomă, cu obiect şi metode proprii. Noua stilistică, descrisă în studiile lui Vinogradov, Levin, Tomaşevski, se întemeiază pe o concepţie „fermă şi completă despre limbă" (*ibidem*: 154), deşi ideile lor au fost formulate anterior de către lingvişti din Occident. De la această nouă stilistică desprinsă dintr-o epistemologie şi în acord cu vederea generală a epocii, căci apare „conform nevoilor epocii noastre" (Ivănescu 1956: 154), pleacă lingvistul ieşean, precum şi de la stilistica europeană veche, a lui Aristotel, de exemplu, sau de la cea clasică. Şi

* Liceul „Vasile Alecsandri", Iaşi, str. Costache Negri, nr. 50, România.

ALIL, t. LIII, 2013, Bucureşti, p. 233–246

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

în alte articole (*Limba lui Lucian Blaga. Principiile studierii limbajului poetic*, 1972, sau *Stilul lingvistic al poeziei lui Lucian Blaga*, 1972), Ivănescu recomandă valorificarea principiilor, categoriilor şi conceptelor stilisticii Antichităţii şi ale celor din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea. Preferinţa pentru clasicism se asociază cu o viziune mai degrabă materialistă şi cu o concepţie privind modul de comportare a spiritului „care, cel puţin în unele cazuri, nu se deosebeşte radical de modul de comportare a naturii" (Ivănescu 1984: XL). Există legi imuabile ale naturii şi ale spiritului, valabile pentru toate epocile, după cum se pot identifica legi universale ale artei, ale literaturii, ale stilului, desprinse prin decelarea atitudinii scriitorului faţă de obiectul dezvoltat în opera lui şi după conţinutul exprimat. Cunoaşterea acestor legi permite includerea operei într-una din cele trei *categorii stilistice*: a) stilul înalt sau solemn, b) stilul banal sau normal, uzual, curent şi c) stilul vulgar ori satiric, ironic, sau în alte *categorii înrudite*: a) stilul popularizant, b) stilul arhaizant şi c) stilul jargonizant. De altfel, crede lingvistul ieşean, nici nu este nevoie ca un cercetător să accepte teoria clasică a stilurilor (care rămâne, totuşi, „baza oricărei teorii despre stilul scriitorilor" – Ivănescu 1972: 236), ci ar trebui să accepte o lege evidentă: „Structura dialectică a spiritului [...] determină limbajul scriitorului" (*ibidem*: 236–237). Astfel, limba din textele lui Blaga nu este poetică în mod direct prin ceea ce exprimă poezia, adică prin mister, ci sentimentul misterului selectează, pentru a se transmite altora, un limbaj solemn, ales, distins. La fel, la Eminescu, sentimentul religios de adorare a fiinţei iubite va duce la alegerea unor termeni meniţi să evidenţieze madonizarea şi înfăţişarea hieratică a femeii. Ca elemente ce asigură poeticitatea textului, Ivănescu mai identifică, pe lângă sentiment, generator al poeziei, şi limbajul poetic, definitoriu pentru arta literară. Acesta caută să se diferenţieze de limbajul obişnuit şi recurge la elemente care nu sunt uzuale: arhaisme, cuvinte populare, regionalisme. În concepţia lui G. Ivănescu, în legătură cu limbajul poetic, secolul al XIX-lea marchează o mutaţie în teoria limbii poetice: de la norma limbajului poetic ca manifestare a frumosului, la limbajul poetic urât. Judecăţile de valoare, aprecierile ca frumos sau urât, distins sau vulgar, elegant sau dizgraţios, solemn sau ridicol nu suportă modificări, crede Ivănescu, cele două categorii de fapte de limbă rămânând total opuse. Elementul urât are efectul dorit, însă acesta nu-i anulează caracterul dur. Lingvistul optează pentru limbajul poetic frumos, credincios unei doctrine clasice, fiind convins că frumosul este categoria care dictează activitatea scriitorului. Născut din „fuga de limbajul banal", „limbajul poetic cuprinde elemente ale limbii pe care le socotim frumoase", iar „limba poetică, fie ea figurată, fie nefigurată, se naşte din tendinţa spre frumos a omului, care stăpâneşte orice activitate omenească şi deci şi pe aceea a exprimării" (*ibidem*: 162). Prin urmare, norma de creaţie este căutarea şi exprimarea frumosului, pe lângă sentiment şi limbajul poetic. Acestei concepţii îi răspunde Dumitru Irimia în 1979, în *Limbajul poetic eminescian*: „Este adevărat că limbajul poetic este semnificativ în măsura în care «nu e cel curent» – afirmă Irimia, citând studiul din 1956 al lui Ivănescu –, dar numai dacă această «detaşare»

îşi are originea sau dezvoltă un rol activ în procesul constituirii semnificaţiei unui poem" (Irimia 1979: 15). Irimia aşază la baza actului poetic o permanentă *confruntare* cu *limba socială*, care nu mai modelează şi nu mai guvernează *vorbirea individuală*, ci o mediază şi o potenţează ca *limbaj poetic*. Semnificaţia poetică rezultă din raporturile complexe, tensionate, ale semnificantului şi semnificatului din structura semnului poetic: se anulează dimensiunea socială a semnificatului, în favoarea reprezentărilor individuale, iar la nivelul semnificantului, dominantă este perceperea complexului sonor. Semnul poetic se constituie într-un mod diferit de cel lingvistic, rezultatul fiind „negarea drumului spre abstract al limbii literare, printr-o întoarcere la origine, şi, în consecinţă, printr-o *resubstanţializare* a limbii" (*ibidem*: 15), cu alte cuvinte, s-ar putea redescoperi prin poezie „condiţia originară de percepere a Lumii prin **imagine**, *uitată* de limbă în procesul de convenţionalizare odată cu privilegiere funcţiei de comunicare în raport cu funcţia de expresie" (Irimia 2005: 6), idee întâlnită şi la Bogdan Petriceicu Hasdeu, Tudor Vianu sau Lucian Blaga. Irimia asimilează teoria lui Coşeriu despre limbaj şi, indirect, concepţia lui Humboldt[1].

Considerând literatura ca manifestare specifică într-o anumită epocă şi reliefând tendinţele sociale şi politice ale acesteia, G. Ivănescu stabileşte, de exemplu, o conexiune între mişcarea de democratizare a societăţii româneşti şi *noul stil popularizant* ce îşi găseşte expresia la Arghezi. Atenţia acordată elementelor transcendente literaturii, contextului larg al societăţii şi caracteristicilor scriitorului ori receptorului, precum şi interesul pentru trăsăturile imanente literaturii, contextului restrâns, lingvistic, şi selecţiilor autorului îl impun pe Ivănescu drept un creator al unei teorii contextuale, continuator, probabil, al lui Constantin Dobrogeanu-Gherea. După profesorul G. Ivănescu, mutaţiile din societate îşi lasă urma în alegerile făcute de scriitor: după Primul Război Mondial, ţăranului i s-a acordat un rol mai mare în viaţa ţării, ceea ce a dus la includerea unor expresii din zona extraliterară, care îl reprezintă, în limba poetică sau la o „înnobilare a expresiilor populare evitate" (Ivănescu 1956: 163). Am putea să citim aici ideologia dominantă a epocii, doctrina comunistă, dacă nu l-am înţelege, pe de o parte, pe Ivănescu drept un om de ştiinţă, detaşat de interesele de partid şi, pe de altă parte, dacă procedeul acesta al utilizării în literatura cultă a expresiilor din literatura populară nu ar fi funcţionat şi mai înainte, cunoscută fiind sursa de inspiraţie pe care a reprezentat-o folclorul pentru scriitori.

Pe de altă parte, în viziunea lui D. Irimia, identificarea sensurilor unei opere presupune raportarea „la cultura umanităţii (în ipostazele ei mitică, filosofică, teologică, estetică, lingvistică etc.), la cultura naţională (cu aceleaşi ipostaze, dezvoltate în mod specific)" (Irimia 2005: 6) şi la opera acelui scriitor. Mai mult,

[1] În legătură cu importanţa lui Humboldt ca *filosof al limbajului şi lingvist*, Eugen Munteanu aprecia că: „mutarea accentului de pe latura mecanică şi statică a limbii pe cea dinamică şi creatoare reprezintă, aşadar, după părerea majorităţii exegeţilor, contribuţia poate cea mai importantă a lui Humboldt la dinamica istorică a teoriei limbajului", căci „este pus sub semnul întrebării modelul tradiţional al limbii ca mecanism mai mult sau mai puţin static, funcţionând după reguli prestabilite de natură logică" (Munteanu 2008: 11).

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

poetica este insuficientă pentru stabilirea caracteristicilor textului, a literarității sale; o condiție esențială este analiza componentelor stilistice: „pentru o cunoaștere de profunzime a textului literar este fundamentală cercetarea *stilistico-poetică*" (Irimia 1999: 22). Aceasta pentru că textul literar este definit ca „o realitate cu două ipostaze consubstanțiale: (1) structură stilistică și (2) funcția de semnificare poetică" (*ibidem*: 21). Funcția de semnificare este legată de cunoașterea estetică, posibilă prin suspendarea realității referențiale concrete și absolutizarea raportului text–mesaj, adică „întemeierea de lumi semantice autonome în raport cu lumea extraverbală" (*ibidem*: 16). „În prima ipostază, structura stilistică poartă mărcile identității *Eului auctorial*; în ipostaza a doua, structura stilistică generează lumea semantică a textului și poartă totodată mărcile *Eului textului*" (*ibidem*: 21). Prima ține de stilistică, a doua, de poetică.

Irimia consideră că obiectul stilisticii este stilul ca manifestare a unor opoziții expresive: „obiectul de cercetare al stilisticii îl reprezintă opozițiile expresive, circumscrise în primul rând zonei expresivității individuale, dar, prin aceasta, și raportului dintre zona expresivității individuale și nucleul (noțional) al comunicării", în timp ce obiectul lingvisticii îl reprezintă „opozițiile funcționale (din multiple perspective: sincronic, diacronic, spațial etc.), circumscrise nucleului comunicării" (*ibidem*: 14). Sistemul stilistic reprezintă ansamblul elementelor expresive situate atât la nivelul general, limba națională, cât și circumscrise, de exemplu, operei literare. Stilistica se ocupă de modul în care ființa umană, cu dimensiunile ei specifice, își asumă limba pentru a comunica despre modul cum vede lumea: „în interiorul raportului om – limbă – lume, ființa umană se află înscrisă deopotrivă cu dimensiunea sa afectivă (complementară dimensiunii raționale) și cu dimensiunea estetică. Omul reacționează la lume și își exprimă lingvistic reacțiile sale din perspectivă emoțională, dar reacționează la lume și în interiorul opoziției frumos–urât, armonie–dizarmonie și își înscrie limbajul în aceste opoziții. Pe de altă parte, omul este ființă liberă prin limbaj întrucât și întru cât se întemeiază pe creativitatea sa. Iar expresivitatea unităților lingvistice (precedente comunicării) și a textului (rezultat sau mijloc al comunicării) își are în esență originea în forța creativității subiectului vorbitor" (*ibidem*: 15). În acest act, al activării expresivității prin subiectivare, un rol important îi revine funcției stilistice, o funcție supraordonată, care orientează celelalte funcții particulare, și prin care textul dobândește expresivitate. Irimia are în vedere o stilistică integrală, așa cum a fost concepută de Tudor Vianu. Expresivitatea este stilistică, o categorie mai generală „prin care unitățile lingvistice (în mod virtual), textul lingvistic (în mod real) reflectă deopotrivă reacția subiectului vorbitor față de lume (sau față de interlocutor) și raportul în care se află acesta cu dimensiunea estetică a limbii. Și nu numai atât, ci și raportul dintre subiectul vorbitor și lumea socială căreia îi aparține, în funcție de care, de altfel, se desfășoară și reacția sa față de lume și față de interlocutor, precum și atenția arătată dimensiunii estetice a limbii și actualizării ei în text" (*ibidem*: 16). Expresivitatea stilistică se întemeiază pe opozițiile expresive interne care iau forma diferitelor categorii de stiluri și se află în legătură cu

libertatea vorbitorului față de limbă și față de lume. Dar, dacă lumea extraverbală și cea reală sunt anulate, iar principiul creativității guvernează opoziții expresive care generează valori artistice, expresivitatea este artistică. Lumea întemeiată este autonomă în raport cu lumea extraverbală, dar nu independentă de aceasta. Dacă principiul creativității reorganizează sistemul lingvistic, în sensul instituirii unui nou sistem de semne, în legătură cu recuperarea „esenței originare a limbii – de spațiu în care ființa umană intră în comunicare cu lumea –, textul se definește prin expresivitate poetică" (*ibidem*).

Textul literar, crede Irimia, poate fi investigat din trei perspective interdependente: din perspectivă lingvistică (a sistemului limbii, analiza categoriilor și relațiilor gramaticale, semantice și a variantelor istorice, spațiale ale limbii etc.), din perspectivă stilistică (a proiectării individualității subiectului vorbitor în actualizarea sistemului limbii), din perspectivă poetică (a rolului diferitelor categorii lingvistice în constituirea și funcționarea lumii semantice de tip artistic a textului). „În funcționarea textului literar, ultimele două perspective sunt interdependente: structura (stilistică) a textului este și imagine a individualității creatorului și imagine a lumii create" (*ibidem*: 21).

La Ivănescu, stilul se definește prin opoziție cu limba literară comună, referindu-se la „utilizarea artistică a elementelor limbii și la elemente lingvistice cu valoare artistică" (Ivănescu 1956: 159). Stilul ca utilizare estetică a limbii diferențiază scriitorii între ei, dar există și unele elemente comune, o normă comună, prin urmare, „stilul poate fi ceva colectiv" (*ibidem*: 160). Stilul individual coexistă cu un stil colectiv al epocii sau al unei anumite școli. Stilul individual se obține prin „dozajul deosebit al virtualităților actualizate" în operă (*ibidem*). Stilul colectiv ca normă apare ca „o sumă de virtualități actualizate sau încă nu de către diferiți scriitori, virtualități actualizate numai în parte de către un scriitor" (*ibidem*).

Concepția lui Irimia despre stil vizează participarea ființei umane la ceea ce am putea să numim *totul*, raportul om–limbă–lume, fiind „modul specific în care subiectul vorbitor înscrie în acest raport dinamica interioară dintre cele două dimensiuni fundamentale ale ființei umane: rațională și afectivă, dintr-o perspectivă, sacră și profană, din alte perspective" (Irimia 1999: 37). Stilul presupune opozițiile expresive, marcând deopotrivă raportarea la limbă și la lume, la dimensiunea subiectivă și obiectivă. „Stilul este, în fapt, modul specific în care se constituie, există și se manifestă expresivitatea unui text" (*ibidem*: 13). Prin acțiunea funcției stilistice, procesul de constituire și de manifestare a stilului este guvernat de două principii de gradul I, alegerea și devierea, și un principiu de gradul al II-lea, specializarea, care poate orienta alegerea ori poate substitui devierea.

2. Limba literaturii artistice (culte)

În legătură cu limba literaturii artistice, opiniile celor doi învățați sunt dintre cele mai interesante. După Ivănescu, limbajul poetic dă numai în parte valoare unei poezii, fiind un element accesoriu, valoarea ei depinzând de ansamblul textului, de

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

macrostructură: „Valoarea unei poezii depinde de imaginea artistică, de reprezentarea poetică în întregimea ei" (Ivănescu 1956: 175).

„Limba literaturii artistice [culte, n.a.] este în fond limba literară normală a unui popor, limbă literară care, după unele şovăiri, devine, la începutul epocii capitaliste, limba lui comună sau naţională" (*ibidem*: 154). Această *limbă normală* este organizată de funcţia estetică dominantă în domeniul literar. Concepţia funcţională şi psihologică a literaturii decurge din apartenenţa ei la domeniul esteticii sau artelor: „funcţia specifică a literaturii artistice, care este aceea de a exprima frumosul şi urâtul, pozitivul şi negativul, sublimul şi comicul, victoriosul, dramaticul şi tragicul, duce la o serie de elemente specifice limbii literaturii artistice în raport cu limba operelor ştiinţifice, cu aceea a practicianului sau chiar cu aceea a conversaţiei" (*ibidem*). Discursul literar se diferenţiază de alte discursuri ce aparţin unor domenii diferite (cognitive sau pragmatice, ştiinţific sau politic ori conversaţional) prin intenţia de a „exprima sau comunica imaginea, adică **intuiţia**, reprezentarea lumii şi a vieţii, atât cât intră ea în opera de artă literară" (*ibidem*). O altă cunoaştere este legată de opera literară: nu cunoaşterea bazată pe raţionamente, pe dimensiunea concretă a lumii, nu desemnarea unor referenţi reali sau a raporturilor dintre lucruri, ci cunoaşterea de tip intuitiv, a spiritului. Cu alte cuvinte, Ivănescu recuperează, pentru stilistică, un concept din filozofie, depăşind domeniul lingvisticii. De altfel, şi această opţiune îl apropie de Irimia, va face o permanentă legătură cu domeniul filozofiei ca cel mai apropiat stilisticii, căci stilul este o expresie a spiritului. Deschiderea literaturii artistice către toate compartimentele limbii este motivată estetic: „Funcţia estetică a literaturii artistice duce [...] la o cumulare a faptelor de limbă de tot felul, populare, vechi, argotice, de jargon, modificate mai mult sau mai puţin după fonetismul limbii literare. În limba literaturii artistice se întâlnesc aproape toate formele pe care le-a avut şi le are limba românească" (*ibidem*). Opţiunea pentru anumite registre stilistice vine şi din intenţia scriitorului de a reconstitui o epocă sau dominanta caracterologică a personajelor. Se reliefează caracterul istoric al limbii şi natura teleologică a literaturii, nu fără a implica un anumit efect asupra cititorilor, presupus prin utilizarea particulară a limbii.

Pe de altă parte, „tot ce e deosebit de limbajul curent are o funcţie estetică, adică produce o încântare. Rarul, neobişnuitul impresionează sufletul omenesc" (*ibidem*: 160). Această înclinaţie către rar şi neobişnuit, ca elemente care garantează efectul asupra cititorilor, defineşte atât limbajul poetic figurat, cât şi limbajul poetic nefigurat. La Ivănescu se poate vorbi de o preocupare pentru receptare, în acord cu poetica mai veche şi conceptul de *catharsis*. Limba artistică se conturează ca deviere faţă de limba comună, obişnuită, se iveşte din tendinţa de variaţie, paralel cu limbajul istoric. Acest principiu al selecţiei la producere se împleteşte cu un altul, estetic, care vizează efectele la receptare: încântare, sentiment de armonie, de echilibru, de distincţie, de eleganţă sau de măreţie, gravitate. Este meritul unor poeţi mari, ca Arghezi, de exemplu, de a fi înţeles că acelaşi sentiment (de gravitate) poate fi creat prin utilizarea unor termeni lexicali

din categoria încântătorului sau din clasa termenilor „care sună oarecum rău [pentru că sânt vulgari, ineleganţi sau duri, deci nepotriviţi cu sentimentul exprimat, n.a.]" (*ibidem*: 161). Există o dinamică a sistemului literar: procedeele îşi epuizează valenţele expresive şi, pentru a asigura înnoirea limbajului poetic, se recurge la limbajul urât. De altfel, sub influenţa elementelor frumoase, adică sub influenţa contextului, căci niciun scriitor nu recurge numai la termeni urâţi, forţa celor vulgare, neelegante se diminuează ori se înnobilează. Observăm, în continuare, importanţa acordată de Ivănescu funcţiei contextului.

Literatura este expresie a sufletului, a sentimentelor scriitorului, iar limbajul poetic „se grupează în două mari categorii, după cele două game de sentimente ale omului: iubire, ură; simpatie, antipatie; admiraţie, dispreţ; entuziasm, scârbă" (*ibidem*: 164).

Limbajul poetic românesc s-a format în secolul al XIX-lea şi procesul s-a încheiat, apreciază Ivănescu. „Limba poetică românească este în bună parte creată de scriitorii de la 1830 şi 1840, al căror simţ poetic era totuşi adesea foarte îndoielnic" (*ibidem*: 175). Eminescu este cel care va crea cu adevărat limba poetică românească. „Limbajul poetic românesc cult s-a creat de fapt în secolul al XIX-lea, adică atunci când am avut prima oară o poezie cultă bogată" (*ibidem*: 168). „Născându-se prin antiteză cu limbajul obişnuit, din sinonimele de care dispune limba, limbajul poetic variază în raport cu variaţiile limbajului obişnuit" (*ibidem*). Creatorul limbii literare şi al celei poetice este considerat Ion Heliade Rădulescu; în opera sa se găsesc multe neologisme, arhaisme sau elemente populare, toate cu valoare poetică. El şi-a dat seama că există genuri de discurs, adică în limbă se pot delimita mai multe zone. Generaţia de la 1840 a introdus în limba poetică termeni caracteristici poeziei populare sau arhaisme, care au displăcut ulterior lui Eminescu şi generaţiilor ce i-au urmat, de aceea au dispărut din sistemul literar; este vorba despre diminutive, lipsa de justeţe în utilizarea termenilor în lanţuri sintagmatice. O a doua etapă este cea de după 1859, după Unirea principatelor Moldova şi Ţara Românească, când începe procesul de specializare a termenilor dintr-un grai ca termeni uzuali ai limbii literare şi a termenilor corespunzători din celălalt dialect, pentru funcţia poetică. Un dialect devine limbaj poetic numai în relaţie cu limba literară sau cu un limbaj nepoetic. Abia după 1859 unele cuvinte capătă valoarea poetică pe care nu o puteau avea înainte: „termenii munteni s-au impus în limba literară fiindcă ei aveau valoare poetică la scriitorii moldoveni, pentru care termenii moldoveni erau în mod fatal banalizaţi. Putem admite, cu alte cuvinte, că limbajul artistic sau poetic al scriitorilor moldoveni din veacul trecut a devenit limbajul normal al tuturor românilor, dacă acest limbaj poetic se recruta din dialectul literar muntenesc" (*ibidem*: 172). La origine, limbajul poetic este o limbă literară care nu mai este considerată ca limbă literară de către conştiinţa scriitorului.

După Ivănescu, sursele limbajului poetic românesc sunt: limba veche, limba populară şi neologismele, cu evidenta condiţie ca acestea să se deosebească de limba curentă. Odată înlocuit cu un semn mai nou, cuvântul pătrunde în sistemul literar, dobândind valoare poetică, constituindu-se, adică, în semn poetic. Din nou

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

preocupat de hermeneutică şi de înţelegerea contextului, cercetătorul crede că trebuie să cunoaştem atât statutul unui cuvânt în epoca în care a fost înregistrat, cât şi valoarea dobândită ulterior, într-o perioadă modernă: „este clar că, pentru noi, modernii, limba veche posedă valori estetice (poetice) pe care nu le avea la cei care o vorbeau şi o scriau. Valorile poetice ale unui text sânt schimbătoare de la o epocă la alta" (*ibidem*: 169). Termenii vechi au pătruns în limba poetică odată cu generaţia de la 1840, care s-a inspirat din cronici şi a valorificat limba bisericească. Valoarea poetică vine din modificarea elementelor lingvistice uzuale, din folosirea arhaismelor, regionalismelor, neologismelor şi prin schimbări formale. În unele cazuri este greu de făcut distincţia dintre poetic şi uzual, „tocmai pentru că termenii uzuali sânt în acelaşi timp şi poetici [...]: *glorios*, *graţie*, *graţios*, *enigmă*, *enigmatic*, *rebel*, *candid*, *splendid*, [...] *farmec*, *fermecător*, *nălucire*" (*ibidem*: 173).

După D. Irimia, discursul poetic se defineşte prin transmutaţia de la sistemul lingvistic la sistemul artelor, „făcută posibilă de acţiunea funcţiei poetice, care converteşte comunicarea lingvistică într-o comunicare estetică prin intermediul limbajului poetic, sistem semiotic cu o poziţie deosebită între celelalte sisteme de semne; în spaţiul său se realizează o sinteză cu totul particulară între sistemul artelor şi cel al limbii" (Irimia 1979: 7). Irimia îl urmează pe Tudor Vianu când afirmă că această trecere îşi are originea în structura internă, binară, a limbii: un *nucleu al comunicării* (noţional-intelectuale) şi *o zonă reflexivă* (a expresivităţii individuale), despre care am pomenit mai sus. Dacă limba literară se conturează pe fondul unui proces de abstractizare, cu diminuarea zonei expresivităţii individuale în favoarea nucleului conceptual, limbajul poetic se conturează prin opoziţie faţă de acest proces, consideră Irimia, dobândind autonomie. Limbajul poetic se dezvoltă în interiorul sistemului lingvistic şi „ignoră *norma* în mod deliberat; o încalcă în fiinţarea ei în timp, în esenţa ei supradialectală, în limitarea libertăţilor din perspectiva raportului individual–social" (*ibidem*: 9). Voi dezvolta raportul dintre limba naţională şi limba literaturii artistice în rândurile de mai jos.

3. Limba naţională – limba literaturii artistice

Ivănescu, pe de altă parte, considera limba literaturii artistice ca sistem care cuprinde totalitatea formelor cunoscute de limba română, la care se adaugă, după Irimia, şi cele viitoare, scriitorul intuind sensul de dezvoltare a limbii. Pe lângă funcţia estetică, în raport cu limba naţională, în literatura artistică se întâlneşte şi funcţia de reflectare a vieţii sau a societăţii, în raport cu realitatea, mai ales în acele opere care caută „să reflecteze viaţa întregii societăţi româneşti din toate timpurile" (Ivănescu 1956: 155). Deşi afirmă că limba literaturii artistice este limba naţională, Ivănescu precizează că funcţia estetică obligă la un tip special de utilizare a limbii, dată fiind o despărţire a ei în genuri de discurs. Tot funcţia estetică diferenţiază limba artistică de limba naţională nemotivată: „deşi limba literaturii artistice este numai un aspect al limbii literare sau naţionale, ea este, în alte privinţe, cu mult mai

bogată decât limba literară sau decât limba naţională (comună), cuprinzând în ea şi elemente care nu constituie norma limbii literare" (*ibidem*).

Mai ales în legătură cu limbajul de caracterizare, elementele limbii literaturii sunt opuse limbii literare actuale, căci „se abat de la norma lingvistică actuală a limbii literare sau comune" (*ibidem*). Limba artistică apare ca deviere de la limba literară, căci este supusă scopurilor scriitorului şi se află sub acţiunea funcţiei operei literare. Prin urmare, scriitorul selectează acele forme lingvistice care servesc intenţiilor lui artistice. Principala caracteristică a limbii artistice este nevoia sa de diferenţiere faţă de limba literară: contrastul determină efectul estetic. O altă caracteristică este pretenţia de noutate, iar pentru a-şi înnoi limba, scriitorul recurge adeseori la elemente precum limbajul popular şi cel argotic. O altă trăsătură este continua sa nevoie de inovaţie, de detaşare de limba literară, fie în conţinut, fie în formă. Iar nevoia de variaţie duce la deviere, cu operaţiile de de-semantizare şi re-semantizare prin context.

Situaţie particulară în limbajul românesc, concurenţa şi coexistenţa dintre două graiuri, cel moldovenesc şi cel muntenesc, determină distribuţia unor termeni în categoria limbii poetice sau a celei normale: „întrucât termenul *rinichi*, muntenesc, a devenit termen normal, obişnuit în limba literară, în special în cea ştiinţifică, s-a ajuns ca termenul *rărunchi*, moldovenesc şi ardelenesc, să aibă valoare poetică" (*ibidem*: 171).

Irimia prezintă astfel relaţia dintre semnele poetice ale limbajului poetic autonom şi semnele lingvistice: „omonime la structura de suprafaţă cu semnele lingvistice, dar distincte funcţional în/prin structura de adâncime, [limbajul poetic] scoate raportul om – limbă – lume de sub determinările contingente: fiinţă istorică – limbă istorică – lume istorică, înscriindu-l, prin principiul metaforic, într-un proces de dezmărginire" (Irimia 1999: 64).

În funcţie de raporturile cu gândirea şi cu societatea, Irimia identifică trei funcţii ale limbii: a) funcţia lingvistică, întemeiată pe raportul între limbă şi gândire, o funcţie de cunoaştere şi de comunicare a cunoaşterii sau, mai bine spus, de obiectivare a cunoaşterii în scopul socializării ei; b) funcţia etică, întemeiată pe ipostaza omului social, o funcţie de natură subiectivă, expresie a unei identităţi etnice şi a atitudinii faţă de lumea socială; aceasta este legată de un mod de semnificare, adică de un mod de a vedea lumea; c) funcţia poetică, prin care omul intră în comunicare cu lumea şi vizează creatorul de lumi poetice şi receptorul lumii poetice.

Textul literar are o dublă identitate, crede Irimia: „o identitate estetică: [textul] este organizat şi funcţionează în baza unor principii proprii comunicării şi cunoaşterii estetice şi o identitate stilistică, [adică textul] aparţine unei variante funcţionale a actualizării limbii, întemeiată pe predominarea funcţiei poetice în structurarea (biplană) a mesajului, consubstanţială cunoaşterii şi comunicării estetice" (*ibidem*: 21). Textul literar se poate descrie diferit, în funcţie de cele două variante de literaritate: narativitatea şi poeticitatea. Narativitatea, „proprietatea textului literar de tip epic, caracterizează modul specific prin care se actualizează

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

stilul beletristic, [...] componentă a sistemului stilistic. Poeticitatea, proprietatea unui text poetic, caracterizează procesul complex prin care ia naştere, în interiorul limbii naţionale, un sistem de semne cu identitate şi funcţionalitate opuse sistemului limbii şi autonom faţă de sistemul lingvistic" (*ibidem*: 22).

4. Elemente specifice limbii literaturii artistice la G. Ivănescu

În studiul *Limba poetică românească* (1956), Ivănescu a identificat o tipologie a acestor elemente:

A. Elemente comune cu alte sectoare ale limbii-sistem

a. *Limbajul de caracterizare a personajelor, epocilor şi locurilor* face parte din codul scrierilor realiste din toate timpurile, prin intermediul căruia se creează iluzia realităţii, culoarea locală, provenind dintr-o nevoie de caracterizare a personajelor, a epocilor, a locurilor. Funcţia principală a acestui limbaj este de a evoca un mediu, de a reconstitui o lume diferită de alta actuală, recognoscibilă, de a reface prin scriitură o lume, reliefând un tip de mimesis. Limbajul de caracterizare există în afara literaturii şi devine artă odată cu intenţia scriitorului; îşi are sursa în limbajul grupului social. De exemplu, arhaismele au funcţia de caracterizare a epocii, realismul ca normă asumată impunând scriitorului să recurgă şi la termeni arhaici urâţi. De asemenea, termenii dialectali au funcţia de a evoca zona geografică, realităţile rustice.

b. *Stilul popularizant*, cu originea în literatura populară, mai vechi (întâlnit, de exemplu, la Alecsandri şi la Eminescu, cu accent pe ceea ce este frumos, elegant, distins în poezia populară) şi nou (la Arghezi, la care interesul este pentru elemente neelegante, vulgare, fără selecţia dictată de aspiraţia spre suav şi frumos). Aparţine grupului social şi contribuie la construcţia unor figuri complexe, precum ironia sau umorul.

B. Elemente caracteristice numai limbii literaturii artistice

Limbajul poetic figurat şi nefigurat ca limbaj al scriitorului este conceput ca „o sumă de virtualităţi actualizate sau încă nu de către diferiţi scriitori, virtualităţi actualizate numai în parte de către un scriitor" (Ivănescu 1956: 160). Aceste elemente, marcate de creativitatea artistului, conturează specificul limbii artistice: „[ele] există numai pentru că există o literatură, o creaţie literară, o preocupare a artei literare" (*ibidem*: 156). Limbajul poetic, ce aparţine numai poeziei ca artă a cuvântului, se diferenţiază de limbajul de caracterizare: „înţelegem prin limbaj poetic numai elementele lingvistice care capătă o valoare nouă din funcţia estetică a literaturii şi stau deci în afara limbajului de caracterizare" (*ibidem*: 156).

a. *Limbajul figurat*, figurile de stil, „rezultă dintr-o tendinţă de a reda [mai plastic, n.a.], intuiţia, reprezentarea, imaginea artistică" şi este artă prin sensurile

cuprinse în cuvânt, ivite prin opoziţia faţă de context. Scriitorul îmbogăţeşte reprezentarea prin figuri de stil sau o exprimă „prin altă reprezentare, care accentuează însuşirea ei" (*ibidem*), ascultând de o lege estetică. Limbajul mediază, este un mijloc indirect de constituire a imaginii artistice. Dintre figurile de stil prevalează tropii, care presupun o schimbare a semnificatului; acesta din urmă „introduce o modificare în imaginea artistică generală, sugerată de toată opera literară sau de o parte a ei" (*ibidem*). Figurile de stil îşi realizează funcţia în măsura în care apar ca diferite de macrostructura textului, de fapt, se configurează prin raportare la imaginea generală a operei. Observăm din nou interesul pentru hermeneutică al autorului. Sunt două condiţii ale apariţiei figurilor de stil: o condiţie exterioară, adică ele trebuie să îmbogăţească textul, să-l împodobească, în sensul stilisticii vechi, şi o condiţie interioară, care evidenţiază modernitatea viziunii lui Ivănescu, ce pune în lumină mecanismul producerii efectului estetic: prin contrast cu imaginea generală, prin modificarea coerenţei macrostructurii se construieşte o figură de stil. „Elementul material nu este în acest caz decât suportul unei imagini noi, ce se grefează pe imaginea generală a poeziei sau a unei părţi dintr-o operă literară mai vastă" (*ibidem*: 156–157). Figurile de stil sunt „un fel de sinonime ale unor cuvinte, ale unor expresii" (*ibidem*: 160), acestea dobândind, prin funcţia estetică, valori afective. Cum se stabileşte valoarea afectivă? Profesorul ieşean precizează că nu toate semnele sunt poetice într-o operă; este nevoie de un context nemarcat stilistic faţă de care secvenţa poetică se situează în opoziţie: „Valoarea poetică a unui cuvânt se stabileşte, ca oricând e vorba de stabilirea unei valori în limbă (deci ca oricând e vorba de funcţii), prin opoziţie cu alte elemente ale limbii, ale sistemului lingvistic" (*ibidem*).

Limbajul poetic figurat nu este totul într-o operă literară, precizează Ivănescu; valoarea artistică rezidă şi în elementele de caracterizare, prin sonorităţi, prin ritm (organizat sau dezordonat).

b. *Cu referire la aspect*, la formă: ritm, sonoritate, vers, proză ritmată, rimă, aliteraţie, adaptare a sunetului la sens, muzicalitate, adică atunci când limbajul poetic este artă prin partea sa materială, numită *semn* de Ivănescu. Nu mai este vorba de a crea o imagine, ci o formă fonetică, adaptată unui anumit fond. În acest caz, arta literară se apropie de muzică, adică „împrumută ceva din procedeele ei: folosirea materialului sonor, fără a renunţa la caracteristica ei esenţială, aceea de a crea o imagine indirect, prin limbaj" (*ibidem*: 157). Ele dau textului ritmul, cadenţările, cezurile care amintesc de muzică.

c. *Limbajul poetic nefigurat, generat de relaţia de sinonimie* între cuvinte, *cuvinte poetice*, după Aristotel: „anumite fapte de limbă, de exemplu anumite cuvinte, anumite forme gramaticale sau întrebuinţări ale unor forme gramaticale care nu sânt uzuale, şi care apar de obicei numai în poezia lirică şi în general nesatirică, în dramă, în tragedie şi în proza poetică. Ca şi figurile de stil, ele sânt un fel de sinonime ale altora, mai puţin rare, uzuale, banale, şi tocmai pentru aceea evitate"

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

(*ibidem*). Prin acest limbaj, scriitorul caută noutatea, poeticitatea: dintre două cuvinte cu acelaşi sens, autorul îl va alege pe cel mai puţin cunoscut, mai puţin folosit, prin actualizarea unor registre stilistice diferite (popular, regional, arhaic etc.): *imagine* sau *icoană*, *aduceri aminte* sau *amintire* etc. Ele contribuie la „crearea impresiei generale de încântare, de farmec, pe care ne-o dă lectura pasajului respectiv" (*ibidem*: 158), adică la crearea *stării poetice*, aşa cum vom găsi exprimat la Irimia.

Sursele limbajului nefigurat sunt materialele diverse ale limbii, în antiteză cu limbajul obişnuit, elemente care se repartizează la următoarele niveluri ale limbii: lexical, morfologic şi sintactic. „Valoarea poetică a acestor elemente se naşte tocmai din opoziţia lor cu termenii obişnuiţi" (*ibidem*: 160). La baza principiului poetic nefigurat se află acelaşi principiu al noutăţii ca şi în cazul limbajului poetic figurat.

d. *Abateri de la regulile gramaticale cerute de ritm.*

5. Concluzii

„Orice mare poet este creatorul unor fapte de limbă poetice, figurate sau nu, inexistente până la el", consideră Ivănescu. Aşa cum am văzut, reacţiile scriitorului în faţa naturii şi a societăţii, sentimentele polarizate vor căpăta expresie în textul artistic. Există o logică a înlănţuirii elementelor specifice comunicării artistice: lume–sentiment–expresie. Prinşi între două stări fundamentale, frumos–urât, bine–rău, omul şi scriitorul vor alege cuvintele în funcţie de acestea. Chiar figurile de stil se grupează în două categorii, după sentimentele care le-au dat naştere. Originea literaturii ar fi sentimentul, reacţia particulară a scriitorului în faţa lumii. Sentimentul dominant selectează în momentul creaţiei *termenii dominanţi* (după Grigore Scorpan) şi forma specifică; este vorba despre „termeni dominanţi impuşi de imaginile dominante ale scriitorului şi de sentimentul său dominant în momentul creaţiei" (Ivănescu 1956: 165). Prin urmare, în structura de adâncime s-ar putea identifica starea afectivă declanşatoare a creativităţii, alături de voinţă. Astfel, dacă starea sufletească este de adorare şi de renunţare, termenii dominanţi vor fi destinaţi să creeze imaginea sublimată a iubitei, în timp ce sentimentul de ură, de dispreţ va prefera figurile de stil create de cuvinte urâte, vulgare, forma fonetică fiind energică.

Reliefând raportul dintre competenţă şi performanţă, poetul dă o nouă întrebuinţare materialului lingvistic existent în cadrul grupului social, activând funcţia stilistică. Aşa se întâmplă cu elementele graiului popular sau cu termenii urâţi, preexistenţi textului: „Aşadar, şi limbajul admirativ, al entuziasmului, posedă un fond de elemente care au aceeaşi funcţie şi în graiul popular sau chiar [în] limba literară comună (naţională)" (*ibidem*: 167). Literatura este o expresie a vieţii: „cele două game de sentimente ale omului se manifestă doar nu numai în literatură, ci şi în viaţă, şi întâi de toate în viaţă, şi pentru că se manifestă acolo, le regăsim în literatură" (*ibidem*). Funcţiei de comunicare din limbajul obişnuit i se opune funcţia

stilistică din limbajul artistic; ea obligă la actualizarea unor termeni inexistenţi în limba literară obişnuită la un moment dat. De exemplu, analizând „sarcina mitică" a unor termeni identificaţi de Blaga (*înaltul*, *josul*, *cerul*, *toiagul*), Ivănescu crede că aceştia satisfac principiul diferenţierii de limba banală, obişnuită: ei evocă o lume arhaică, mitică, sunt neprecişi sau pur şi simplu sunt „mitici pentru că sânt arhaici" (Ivănescu 1972: 238). Cu alte cuvinte, aşa cum am subliniat anterior, sentimentul (misterului) determină alegerea unor termeni sugestivi care vor fi decodificaţi la receptare, efectul fiind refacerea sentimentului (de mister). Este ceea ce Irimia explică făcând referire la opera lui Eminescu. Înţelegerea operei survine mereu ca o metamorfozare de sine prin dialogul cu creaţia, travaliu hermeneutic sub semnul limbii. Pătrunderea în lumea de semnificaţii întemeiată prin limbaj şi descifrarea semnelor poetice nu se pot realiza decât prin identificarea parţială a activităţii receptorului cu actul producerii, aşa cum „semnele din *Cartea Lumii* nu se lasă descifrate [...] decât în aceleaşi condiţii în care au fost încărcate de semnificaţie" (Irimia 2005: 66).

În concepţia lui Irimia, cu Eminescu se impune o nouă direcţie în poezia şi proza românească, centrată pe refuzul mimetismului şi al exclusivităţii raţiunii în descifrarea sensurilor poetice. Raportul dintre lume şi limbă reflectă *moduri diferite de implicare a poetului în verbalizarea lumii extralingvistice*. În articolul *Eminescu şi „Convorbiri literare"*, Dumitru Irimia consideră că în raportarea creativităţii la gândirea mitică şi la armonia muzicală îşi au originea „principiile definitorii ale limbajului poetic în funcţie ontologică: semantizarea mitică şi armonia muzicală, prin care Eminescu deschide drum *Direcţiei noi în poezia şi proza română*; limbajul poeziei nu mai interpretează, prin structuri specifice, lumea existentă, ci, recuperându-şi esenţa originară, întemeiază lumi semantice autonome, prin care poezia îşi asumă funcţie revelatorie" (Irimia 2007a). Potrivit noii arte poetice, poetica vizionară, „poezia este revelaţie; poemul este spaţiul sacru prin care se străpunge stratul de suprafaţă al lumii fenomenale, se deschid perspective spre stratul de adâncime şi se intră în comunicare cu Fiinţa Lumii. [...] Atributul poeziei vizionare este întemeierea de lumi semantice printr-un proces de *încifrare-descifrare*" (*ibidem*). Circumscris ipostazei poetului orfic, în interiorul relaţiei fiinţa umană creatoare – fiinţa lumii, „imaginarul relevă poetica vizionarismului, cu întemeierea de lumi semantice autonome, printr-un raport de consubstanţialitate între creativitatea umană şi creativitatea divină, prin *revoluţionarea* (în termenii J. Kristeva, *La révolution du langage poétique*) funcţionalităţii limbajului poetic şi privilegierea *fanteziei*" (cf. *ibidem*). Poetul recuperează ceea ce Dumitru Irimia (2007b) numeşte *complementaritatea semantic-stilistică* din conţinutul lexical al cuvântului, complementaritate pe care limbile, în funcţia lor de comunicare, *o adăpostesc, uitată, în stratul de adâncime*.

În concluzie, operele celor doi savanţi conţin numeroase idei originale, unele dintre ele prefigurând sau putând constitui puncte de plecare pentru dezvoltările ulterioare ale analizei de text.

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Irimia 1979 = Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, Editura Junimea.
Irimia 1986 = Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Irimia 1999 = Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Iaşi, Editura Polirom.
Irimia 2005 = Dumitru Irimia (coord.), *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice*, I. *Arte*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".
Irimia 2007a = Dumitru Irimia, *Eminescu şi „Convorbiri literare"*, în „Convorbiri literare" (Iaşi), iunie, nr. 6 (137) (www.convorbiri-literare.dntis.ro).
Irimia 2007b = Dumitru Irimia, *Unitatea limbii şi literaturii românilor*, răspuns la Laudatio, Universitatea de Stat din [Republica] Moldova, 24.VI.2007 (www.usm.md/start.aspx?textC=6&textCom=190).
Ivănescu 1956/1989 = G. Ivănescu, *Limba poetică românească*, în vol. Ivănescu 1989.
Ivănescu 1972/1989 = G. Ivănescu, *Stilul lingvistic al poeziei lui Lucian Blaga*, în vol. Ivănescu 1989.
Ivănescu 1984 = G. Ivănescu, *Alexandru Philippide – teoretician al limbajului*, studiu introductiv în Alexandru Philippide, *Opere alese. Teoria limbii*, editate de G. Ivănescu şi Carmen-Gabriela Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei.
Ivănescu 1989 = G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Al. Andriescu, Iaşi, Editura Junimea.
Munteanu 2008 = Eugen Munteanu, *Introducere. Humboldt şi humboldtianismul*, în Wilhelm von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor şi influenţa ei asupra dezvoltării spirituale a umanităţii*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie şi indici de Eugen Munteanu, Bucureşti, Editura Humanitas.

G. IVĂNESCU AND DUMITRU IRIMIA ON STYLE AND STYLISTICS

ABSTRACT

The study focuses on the most important Ivănescu's and Irimia's concepts of style and stylistics. The two linguists share a pertinent view on the poetic language and style. Emphasizing the relationship between competence and performance, the poet gives a new use to the existing linguistic material within the social group, through the stylistic function. The stylistic function is opposed to the communication function of language. Sometimes, it requires the use of non-existent terms in normal literary language at a specific time. On the other hand, the poet might find the *semantic-stylistic complementarity* of lexical content of the word as being *forgotten* in the deep level of language.

Keywords: *poetic language, style, expressivity, norm, stylistic system.*

GRAMATICA ŞI LOGICA LA G. IVĂNESCU[1]

DUMITRU NICA*

În concepţia lui G. Ivănescu, structura limbii nu poate fi explicată convingător decât prin structura gândirii. Un prim teren de demonstraţie a acestei idei i-l oferă lingvistului ieşean gramatica, cu subcompartimentul ei, morfologia: „Analiza lingvistică [...] ne arată că nu se poate face abstracţie de gândire, de fapte logice, în explicarea faptelor fundamentale ale morfologiei [...], că esenţialul din structura morfologică a limbii se explică tocmai prin gândire, prin faptele logice" (Ivănescu 1963: 265).

Cum problema centrală a morfologiei o constituie părţile de vorbire, „în care, după câte ştim, nu s-a făcut până acum nici un progres" (*ibidem*: 261), G. Ivănescu întreprinde o analiză logică a acestora, ajungând la următoarele concluzii: „[...] numai substantivul şi pronumele exprimă noţiuni, [...] adjectivul, numeralul şi verbul exprimă note din conţinutul noţiunii şi [...] adverbul exprimă o modalitate a unei note din conţinutul noţiunii. Concluzia este aceasta: diversele clase de cuvinte sunt reflexe ale unor fapte din planul gândirii, şi anume manifestarea pe planul limbii a unor fapte de ordin formal (morfologic) din planul gândirii; numai analiza profundă a faptelor de gândire ne indică deosebirea dintre diversele clase de cuvinte; punctul de vedere logic nu este, cel puţin câteodată, în morfologie şi sintaxă, un punct de vedere străin lingvisticii, ci se identifică chiar cu punctul de vedere lingvistic" (Ivănescu 1964: 193).

Punctul de vedere logic al lui G. Ivănescu se confirmă întru totul prin compararea cu un criteriu lingvistic, subordonarea, propus în interpretarea părţilor de vorbire de Otto Jespersen şi cunoscut sub numele de *teoria rangurilor* (Jespersen 1975: 101–116). Din confruntarea punctului de vedere logic al lui G. Ivănescu cu cel gramatical al lui Otto Jespersen putem desprinde următoarele caracteristici ale părţilor de vorbire principale: substantivul exprimă noţiuni şi este

[1] Lucrarea reia, cu unele modificări, articolul nostru *Teoria părţilor de vorbire la G. Ivănescu şi la alţi lingvişti contemporani*, publicat în „Analele Universităţii «Alexandru Ioan Cuza»", t. XXXIV, Secţiunea IIIe. Lingvistică, 1988, p. 93–95.

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, bd. Carol I, nr. 11, România.

ALIL, t. LIII, 2013, Bucureşti, p. 247–250

BDD-A1176 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)